

Vykypěl, Bohumil

[Fritz, Matthias. Der Dual im Indogermanischen: genealogischer und typologischer Vergleich einer grammatischen Kategorie im Wandel]

Linguistica Brunensia. 2012, vol. 60, iss. 1-2, pp. 289-290

ISBN 978-80-210-5883-5

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118249>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

a to všechno ještě ukázat na obvykle neužívaném materiálu, se ovšem naplnit povedlo. Výsledek je velmi podařený.

Příspěvek vznikl za podpory grantu Grantové agentury České republiky č. P406/11/P670.

Vít Boček

Matthias Fritz: **Der Dual im Indogermanischen.** Genealogischer und typologischer Vergleich einer grammatischen Kategorie im Wandel. Heidelberg: Universität Verlag Winter 2011. XII + 294 s. ISBN 978–3–8253–5111–3 58 euro

Duál je zajímavá kategorie – například proto, že není zcela jasný smysl její existence, nebo proto, že se na jejích manifestacích v různých jazycích dají pozorovat intelektualizační tendence v užívání jazyka. Tato práce, původně habilitace na berlínské Freie Universität, je ale napsána v duchu tradiční indoeuropeistiky a kategorie duálu v jednotlivých indoevropských jazycích ji zajímají jen potud, pokud mohou vypovídat něco relevantního pro rekonstrukci prajazykové kategorie duálu.

Obsah je následující. V úvodním oddíle se načrtávají cíle práce (rekonstrukce duálu v indoevropském prajazyce a jeho obecně-typologické zhodnocení), vymezuje se pojem duálu a líčí se stav bádání o něm v indoeuropeistickém i obecnělingvistickém rozměru (*Die Kategorie Dual in der Sprachwissenschaft*, s. 1–36). Nato následují dva jádrové oddíly. První z nich, rozsáhlejší, představuje materiál pro rekonstrukci, tzn. stav kategorie duálu v jednotlivých indoevropských jazycích; je rozdělen na jazyky s duálem ve všech slovních druzích (řečtina, indoiráňština, tocharština, baltoslovanština), jazyky s duálem jen u části slovních druhů (germánština, keltština) a jazyky bez gramatické kategorie duálu (anatolské a italské jazyky, arménština, albánština) (*Die einzelsprachlichen Grundlagen und die Zwischengrundsprachen*, s. 37–198). Druhý, menší oddíl, pak líčí podobu a povahu duálu v praindoevropštině, jak si o ní můžeme udělat obrázek na základě vnější i vnitřní rekonstrukce a srovnání s duálem v jiných jazykových rodinách (zejm. semitské, ugrofinské a bantuské jazyky), včetně relativní chronologie vzniku duálu v indoevropštině a otázky původu duálových formantů (*Rekonstruktion und Typologie der Kategorie Dual im Urindogermanischen*, s. 199–259). Knihu uzavírá stručný závěr (*Resultat und Resümee*, s. 260–263).

Jak jsme předeslali, práce je tradiční. Symbolizuje to – z hlediska jednotlivých jazyků – např. skutečnost, že slovanská data jsou v podstatě totožná se staroslověnskými, ačkoli staroslověnskou situaci duálu můžeme vysvětlovat také jako pozdní intelektualizaci (srov. i Vykypělová 2001), nebo – z obecnělingvistického hlediska – naprostá (a ovšem závažnější) absence zohlednění gramatikalizačního bádání posledních let při otázce definice pojmu gramatické kategorie obecně a duálu konkrétně (srov. zejm. s. 2–10 a 233–246); možná by také bylo šikovnější při definici jazykových prvků pracovat z komponentovou analýzou spíš než s větnými opisy (možná by pak na s. 65 tolik nepřekvapila fakultativní singulárová forma predikátu při duálové formě subjektu v řečtině – ostatně možná i v staré irštině (s. 180) –, protože rys +kompaktnost je společný singuláru a párově interpretovanému duálu viděnému z perspektivy páru jako celku, ne souboru dvou elementů). Podobně nepřipustila tradiční rekonstrukční perspektiva – k recenzentově lítosti – takové otázky, jako proč vůbec indoevropský duál vznikl a rozvinul se, nebo proč po zániku jedněch duálových prostředků byly v leckterých indoevropských jazycích vytvářeny duálové prostředky nové (např. v bretonštině nebo v lužické srbštině, které autor zmiňuje v jiných souvislostech na s. 141, 177; sugestivní je Jakobsonovo (1993, 67) vysvětlení snahou o nonkonformitu vůči „konkurenčním“ dominantním jazykům bez duálu). Nicméně tomu, kdo věří, že lze s jistotou přemýšlet o jazykových jevech i v indoevropštině, nikoli jen v indoevropských jazycích, a kdo

se zajímá o kategorii duálu, lze knížku Matthiase Fritze bezpochyby doporučit k pozornosti; najde v ní přehledné pojednání o tématu dosud soustavně nepojednaném i nové myšlenky o starých otázkách.

Literatura

Jakobson, R. 1993. *Dialogy*. Praha.

Vykypělová, T. 2004. Zur Intellektualisierung in der Morphologie. *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity A* 52, 83–94.

Bohumil Vykypěl

The Celtic Languages. Second edition. Edited by Martin J. Ball and Nicole Müller. London – New York: Routledge 2009. (Routledge Language Family Series) XIII + 785 s. ISBN 978–0–415–42279–6. 195 liber

Keltologie není keltomanie, a proto se nemusíme bát říct, že keltské jazyky jsou velmi zajímavé. Proto je také třeba uvítat, že nakladatelství Routledge nedávno vydalo druhé, přepracované vydání příručky keltských jazyků, jejíž první vydání se u odborné veřejnosti setkalo v zásadě s pozitivním přijetím (srov. G. Price, *Journal of Linguistics* 30, 1994, 295–297, S. Zimmer, *Kratylos* 40, 1995, 143–149, J. Gorrochategui, *Zeitschrift für Celtische Philologie* 48, 1996, 298–303), příp. některé kritické výtky (srov. E. Gussmann, *Lingua* 97, 1995, 284–286) byly v druhém vydání zohledněny. Kniha má velmi racionální a přehlednou strukturu (což u podobných publikací zdaleka není pravidlem). První část je obecná, resp. historická (*Part I: Historical aspects*; s. 1–160). Nejdřív čtenáře trochu zmátne, že v části ohlašované jako historická se první oddíl týká typologických aspektů keltských jazyků (James Fife: *Typological aspects of the Celtic languages*; s. 3–21); to se ale zčásti vysvětlí tím, že autor ukáže, že typologický popis jazykové skupiny má smysl jen v rámci genetické klasifikace. Nato následuje stručné pojednání o genealogii keltských jazyků (Joseph F. Eska: *The emergence of the Celtic languages*; s. 22–27). Pak přichází kapitola o kontinentálních keltských jazycích (Joseph F. Eska, D. Ellis Evans: *Continental Celtic*; s. 28–54); lze kvitovat, že tzv. kontinentálním keltským jazykům, dochovaným jen ve střípkovitých zbytcích, byl rozumně věnován jen nejnútnejší prostor. První část pak uzavírají oddily o staré a střední irštině (David Stifter: *Early Irish*; s. 55–116) a staré a střední velštině (David Willis: *Old and Middle Welsh*; s. 117–160). Druhá část je věnována popisu moderních jazyků goidelské skupiny keltských jazyků (*Part II: The Goidelic languages*; s. 161–356): irštiny (Dónall Ó Baoill: *Irish*; s. 163–229), gaelštiny (William Gillies: *Scottish Gaelic*; s. 230–304) a manštiny (George Broderick: *Manx*; s. 305–356); pokud jde ovšem o manštinu, rozhodl se přitom autor oddílu o ní prezentovat „klasickou“ manštinu 18. století, nikoli „pozdní“ manštinu 19. století (asi proto, že tu už považoval za příliš anglicizovanou). Třetí část pak přináší analogický popis moderních jazyků brytonské větve (*Part II: The Brythonic languages*; s. 357–535): současné velštiny (Gwenllian Awbery: *Welsh*; s. 359–426), současné bretonštiny (Ian Press: *Breton*; 427–487) a kornštiny (Ken George: *Cornish*; s. 488–425); protože kornština přestala být užívána už koncem 18. století, pojal autor její popis jako komparaci jednotlivých fází jejího vývoje. Konečně poslední část knihy je věnována zajímavé sociolingvistice keltských jazyků (*Part IV: The sociolinguistics of the Celtic languages*; s. 537–769). Nejdříve se píše o trochu zvláštním postavení irštiny v samostatném irském státě (Tadhg Ó hIfearnáin: *Irish-speaking society and the state*; s. 539–586). Pak se pojednává o dnešní situaci mluvčích gaelštiny (Kenneth MacKinnon: *Scottish Gaelic today: Social history and contemporary status*; s. 587–649). Další kapitola se zabývá asi nejživějším současným keltským jazykem velštinou (Robert Owen Jones, Colin H. Williams: *The sociolinguistic context of Welsh*; s. 650–711). Nato přichází kapitola o situaci bretonštiny (Lenora A. Timm: *Language*,